

KÉKFESTŐ MŰHELYEK ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGON

Hazag Ádám*

**Herman Ottó Múzeum, Miskolc*

Absztrakt: A Herman Ottó Múzeum Gyűjteményben 144 darab kékfestő-nyomódúc található (HOM TGy, 53.613.1–144.) K. J. mesterjellel, feltehetően egykori miskolci mester hagyatékából. Északkelet-magyarországon a 18. században jelennek meg a festők, az egyik legkorábbi festő árlimitációt Abaúj vármegye rendelte el (Kassa, 1744). A miskolci kelmefestők 1822-ig az eperjesi festőcéhhez tartoztak, ekkor kéri saját társulat felállítását. Borsod és Gömör vármegyék régiójában Miskolcon kívül Putnokon, Szendrőn és Mezőkövesden működtek jelentős festőműhelyek, a mezőkövesdi Fürst-cég a két világháború között is jelentős mennyiségű árut gyártott.

Kulcsszavak: kékfestő minta, festőcéh

A kelmefestés története a 12–13. századig nyúlik vissza Magyarországon. Első képviselőik valószínűleg bajor, szász és flamand kézművesek, valamint szerzetesek lehettek. A kelmefestés ekkoriban jellemzően a városokban, valamint kolostorokban működött, első okleveles említésük a 15. században történik, ekkor már több műhellyel és mesterrel is találkozhatunk. A festékek közül az indigót említik, melynek kiterjedt használatát Olaszországgal hozzák kapcsolatba. Az indigó maga Indiából származik, ahol használata sokkal régebbi korokra vezethető vissza, valószínűleg mind az eredeti technika, mind a felhasznált anyagok innen származnak. A másik szintén kékfestésre használt alapanyag a *festőberzseny* (*börzsöny*), illetve a *csülleng* volt, mely utóbbinak legnagyobb termőterületei Franciaországban illetve Thüringiában voltak. A 17. századtól a

kiterjedt kontinentális kereskedelem fellendülésével, a holland kelet-indiai indigószállítmányok romlásba döntötték az addig jó bevételi forrásnak számító csüllengtermelést, így ettől az időszaktól az indigó vált az elsődleges alapanyaggá.

A 16–17. században a török elől menekülő lakosság igényeit kiszolgálva Lőcse, Eperjes, Késmárk, Igló és Kisszeben városaiban már több mesterember végezte a vásznak, illetve fonalak festését. Ezek a városok 1608-ban közös festőcéhet alkottak, bár szabályzatuk nem maradt fent. 1678-ban kezdett céhkönyvüket az alapítók nevének felsorolásával kezdik. Az alapítás és az első feljegyzés között eltelt 70 évben tizenkilenc helységből majd 70 mestert jegyeztek be. A fenti négy alapító város mellett a felsorolásban megtalálhatóak Szepesváralja, Szepesszombat, Káposztafalva, Korompa, Kassa, Besztercebánya, Szepesbéla, Rozsnyó,

1. kép. Vászongestő-kékfestő minta hatágú csillagmintával.
 Szélesség: 18 cm, Magasság: 17,5 cm. (HOM. TGy, 53.613.22.)
Fig. 1. Wood-block of blue dyeing with six pointed star figure.
 Width: 18 cm, Height: 17 cm. (HOM Material Collection, 53.613.22.)

2. kép. Vászongestő-kékfestő minta elszórt virágmintával.
 Szélesség: 22 cm, Magasság: 23,5 cm. (HOM. TGy, 53.613.14.)
Fig. 2. Wood-block of blue dyeing with scattered flowering.
 Width: 22 cm, Height: 23,5 cm. (HOM Material Collection, 53.613.14.)

3. kép. Vászonszövő-kékfestő minta elszórt levélmintával.
 Szélesség: 22 cm, Magasság: 24,5 cm. (HOM. TGy, 53.613.18.)
Fig. 3. Wood-block of blue dyeing with scattered leaf-figure.
 Width: 22 cm, Height: 24,5 cm. (HOM Material Collection, 53.613.18.)

Leibitz, Breznóbánya, Poprád, Lubló, Gölnic és Szepesolaszi helységek mestereinek nevei is. Kassa és Rozsnyó mesterei csak később csatlakoztak a társulathoz. A magyarországi festőipar lépést tartott a kézműipar közép-európai fejlődésével, így a 16. század végére, valamint a 17. század elejére a szakma megérett a céhalakításra. A sziléziai Boroszló főcéhe, amely hathatósan terjesztette ki befolyását az észak-magyarországi területekre, valószínűleg a 16. és 17. század fordulóján alakult, s kezdetben csak jóváhagyása mellett működhetek a festő céhek a Magyar Királyság északi régiójában. A szabad királyi városok azonban próbáltak függetlenedni a boroszlói befolyástól, így Eperjes, Késmárk és Lőcse is önállóságára törekedett. Míg az előző két város a bécsi festőcéhektől remélte önállóságát, addig Lőcse városa királyi privilégium elnyerésében

reménykedett, melyet 1715-ben kapott meg III. Károly megerősítésével (DOMONKOS 1981, 12).

Az igények növekedése, valamint a festő céhek szaporodása következtében, az előállított késztermékek ára a 18. század első felében egyre inkább csökkent, ennek letörésére 1737-ben Késmárk festői határozatot hoztak, melyben meghatározták, hogy a környező városokba mennyi és milyen jellegű festett kelmét szállíthatnak. Az észak-magyarországi terület ellátását célozva, Tállyára, Miskolcra, Tokajba, Sátoraljaújhelyre, Szikszóra 1000 rőf nyers, illetve festett kelmét szállíthattak, s ennek nemcsak mennyiségét, hanem eladását is igen szigorú feltételekhez kötötték. A késmárki céhes határozat az első írásos forrás, amely nagy mennyiségű festett kelme északkelet-magyarországi szervezett kereskedelméről

szól (DOMONKOS 1981, 21).

A festőcéhek magyarországi elterjedése európai történelmi folyamatokkal is magyarázható, a 17. századi vallásüldözések elől sok mester menekült Franciaországból, majd tovább a német nyelvterületről, míg Magyarországon a kiadott türelmi rendelet értelmében nyugodt körülményeket találhattak a szabad királyi városokban a nyugat-, illetve északmagyarországi területeken, illetve Erdélyben. A kontinentális kereskedelem fejlődésével egyre elterjedtebbé vált az indigó használata, mely lassan, de jelentősen csökkentette a hagyományosan más festőanyagot használó céhek befolyását. A 18. század közepén, Magyarországon, Mária Terézia kezdeményezésére a külföldi vásárlást megakadályozandó, a *csülleng* és az indigó itthoni termesztésével próbálkoztak, bár ez nem járt a behozatal megszűnésével (DOMONKOS 1981, 24).

A 17–18. században már az északkeletmagyarországi régióban is megjelennek a mesterség tárgyi emlékei, így Szendrőn a református egyház 18. századi úrasztali terítőjét már több mint húsz mintafa felhasználásával készítették. A mintafák készítői helyét Katona Imre, az ornamentika alapján, erdélyi, debreceni és felsőmagyarországi műhelyekkel hozza kapcsolatba, és arra következtetésre jut, hogy az egyedülálló terítő Miskolc és Debrecen térségében keletkezhetett (KATONA 1955, 95). Bár az északkelet-magyarországi régióban már a 18. században megjelennek a festőmesterek, az első céhalapítások csak a 19. századra esnek. Az egyik legkorábbi festőárszabást Abaúj vármegye rendelte el Kassán 1744-ben, amelyből kiderül, hogy a festők nem csak a kelme festésével, hanem mángorlással is foglalkoztak, melynek szintén rögzített ára volt. A kékfestésen kívül vörös, zöld, sárga, illetve egyéb festésű vásznak előállításával is foglalkoztak. Gömör megye 1777. évi festő árszabása, melyben a

mángorlásokon kívül kék, veres–zöld–sárga és más festék, illetve fekete festésről olvashatunk. 1809-ben több gömői mezőváros, Nagyrőce, Ratkó, Csetnek és Kövi kelmefestői kaptak együttesen céhszabályzatot, míg Jolsva festőcéhe 1817-ben királyi kiváltsággal alakult meg. Rozsnyón a 19. század elején szintén alakult festőcéh, itt „feketefestőként”, „szépfestőként” tüntetik fel őket (GYULAI 2006, 152).

A Borsod, Abaúj, Zemplén régiójában letelepedett mesteremberek a Felföld vagy a Dunántúl tekintélyes műhelyeiben tanultak, innen vándoroltak tovább, új lehetőségeket keresve. A Nyugat-Dunántúl nagyszámú kékfestő üzemével szemben itt kevesebb és kisebb kapacitású műhely is kielégítette a keresletet.¹ Miskolcon a 18. században jelennek meg a festők, közöttük több nemesi származású kézműves, ekkor azonban még céhen kívül, önállóan festik a régió háziparában előállított vásznakot. Egyik első képviselőjük, egy lengyel vállalkozó, Jakub Andzry Kwasniewsky 1780-ban telepedett le Miskolcon, egy Szinva-parti telken rendezte be műhelyét. Vállalkozása azonban csődbe ment, így mind házát, mind műhelyét elárverezték (GYULAI 2006, 153).

A 19. század elején Abaújszántón, Miskolcon, és Kassán működtek a királytól kapott szabályzattal festőcéhek. A paraszti viseletben használt festett vászon minden nagyobb mezővárosban szükségessé tette festőműhely működését, így 1848-ban Sátoraljaújhelyen 4 festő is működött. A vászonestetéshez használt anyagok, leginkább az indigó, illetve festőberzseny drágasága miatt az iparosok próbálták áraikat megemelni, ennek következményeként a 19. században a festők a céhes társadalom elitjéhez tartoztak. A reformkorban kilenc felső-magyarországi vármegye árszabásában találkozhatunk dúccokkal festett tarka, virágos vászonnal, a festők száma az

¹ HOM HTD, 53.3042.1.

egyre inkább regionális központtá váló kamarai mezővárosban, Miskolcon is emelkedik. A miskolci festők megkülönböztettek váltófestést, mely a hozott vászon rendelésre végzett festését jelentette, illetve hetivásári festőmunkát, amikor saját vászonból dolgoztak, s a készterméket a vásárokon árusítottak (GYULAI 2006, 153).

Miskolcon a kelmefestők, arra hivatkozva, hogy fáradtságos és költséges távoli területekről inasokat szegődtetni 1822-ben kérelemmel fordultak a helytartótanácsához céhállításuk ügyében. Bár festők eddig is dolgoztak mind Miskolcon, mind a környező településeken, mesterségüket csak egyes céheken belül gyakorolhatták. Szabályzatukból kiderül, hogy 1822-ben 16 festő dolgozott a városban, de közvetve, vagy közvetlenül, a vidék mesteremberei is hatáskörükbe tartoztak.

A miskolci szakma függőségére utal, hogy önálló céhalapításukig a „Felföldi Festő Céhekbe”, ezen belül az eperjesi anyacéhez tartoztak. Alapítási kérelmükben tanult mesterségükre, kül- és belországi vándorlásukra, inas- és legénytartásukra, valamint idegen legények befogadására hivatkoznak. A kérelemben a máshonnan vett szabályzat két pontjában módosítást indítványoznak, ezt a helyi körülményekkel indokolják. A szabályzat a szentpéteri, kazai, keresztesi mesterek felvételét is kérelmezi. A kérelmet 16 mester írta alá, közöttük 8 nemesi címmel is rendelkezett. A leendő tagok kérelmezik az inasok 3 helyett 4 éves képzését, tudniillik a kérelmezők is ennyi ideig tanultak, így ezt az időt tekintik elegendőnek a szakma kitanulásához. A hiányos képzés ugyanis hozzájárulhat az igen drága alapanyagok pazarlásához, anyagi kár okozásához. Ezenfelül kérik, hogy egy mester csak egy inast tarthasson, hogy a munkátlanul lődörgő inasok ne hozzanak szégyent rájuk. Másfelől kérik a helyi hatóságokat, hogy az olcsó és rossz minőségű árukat kínáló helyi asszonyokat tiltsák el a kereskedéstől, illetve, hogy idegen mesterek csak országos vásárokon árulhassanak. A

országos vásárokon árulhassanak. A miskolci piacokra, országos vásárookra érkező felföldi kelmefestők ugyanis olcsóbban tudták beszerezni a festéshez használt kelmét, így konkurenciát jelentettek a miskolci kézműveseknek. Különös, hogy a rohamosan terjeszkedő, olcsóbb és nagyobb kínálattal rendelkező boltok és gyárak ellen nem emeltek szót. A bizottság döntése kötelezővé tette ugyan a 4 éves tanulóidőt, de elutasítja, hogy egy mester egyszerre csak egy inast foglalkoztathasson. Ezt azzal indokolták, hogy a céh ne legyen elszigetelődő, privilegizált szervezet. A vármegyei testület a vidéki mesterek kitiltását sem támogatta, a Sajószentpéteren, Sajókazán, Mezőkeresztesen már működő festőműhelyek piaci védelme érdekében (DOMONKOS 1963, 82). A miskolci kétfestőcéhben 1875-ben már csak 6 kétfestő-mester dolgozott, a 20. század elejére pedig számuk tovább csökken, helyüket a kelmefestő ipar veszi át. 1890-ben a festőipar teljes hanyatlását állapítják meg, és mint régen virágzó, szép időket megélt szakmaként emlékeznek meg róla, melynek maradék néhány tagja csak megszokott régi vevőkörének köszönheti megélhetését. Mindezek ellenére Miskolcon a 19. század végén, és a 20. század elején is működtek kétfestők, tárgyi örökségükhöz tartozik a Herman Ottó Múzeum Tárgyi Gyűjteményében az a K. J. mesterjelű 144 darabból álló kéknymódúc-sorozat, melynek gazdag forma- és mintaválasztéka jól reprezentálja a korabeli divatigényeket.²

A borsodi régió kelmefestésének 20. századi továbbéléséről tanúskodik a mezőkövesdi műhely működése, amelynek fennmaradt leírása.³ Utolsó tulajdonosa Füzeskúti József volt, akinek apja, Fürst Géza 1902-ben került Mezőkövesdre. Szakmáját Esztergomban és Gyöngyösön tanulta, jó hírű és tekintélyes régi műhelyekben. Mestere, Kovács Gyula kiemelkedő alakja volt szakmájának, munkái-

² HOM TGy, 53.613.1–144.

³ HOM HTD, 53.2740.1

2	3	4	5	6	7	8	9
A tárgy megnevezése és rendeltetése	Darab-szám	Anyag és megmunkálás	Méret	Szerző, készítő készítőműhely	A készítés időpontja	Gyűjtőhely	A megnevezés módja: - mint, - minta, - minta stb.
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény, szelvény. (RS)	1	fa és fém	21 x 21,5 cm		XIX. sz. md.	Miskolc	Katona Sándor
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon, fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogóval.	1	fa és fém	22 x 23 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogóval.	1	fa és fém	19,5 x 19,5 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény. (RS)	1	fa és fém	17,5 x 20 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta, csak a felső lappal, fémszögvel kék és vörös színek.	1	fa és fém	20,5 x 20,5 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény. (RS)	1	fa és fém	21,5 x 22 cm		XIX. sz. md.	Miskolc	Katona Sándor
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény. (RS)	1	fa és fém	21 x 21 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény. (RS)	1	fa és fém	20 x 20,5 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény. (RS)	1	fa és fém	21 x 21,5 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta, kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény. (RS)	1	fa és fém	20,5 x 21 cm				
Vásonfestő-kékfestő minta (kék és vörös), kettős falapon fémszögvel, kék és vörös színek, alul bemélyített fogó, szelvény. (RS)	1	fa és fém	23 x 23,5 cm				

4. kép. Kékfestő-minták egy miskolci műhelyből, a HOM HTD II. sz. leltárkönyvéből

Fig. 4. Wood-blocks of blue-dyeing from a dye work
(HOM Documentation of Local History, Inventory book No. II)

nak elismeréseként a Millenniumi Kiállításon aranyérmes kapott. Fürst Géza 1902-ben vásárolta meg mezőkövesdi műhelyét csődbe jutott elődjétől, majd felújítással és területi fejlesztéssel tette versenyképesé az üzemet. A műhely fejlesztése érdekében a megvett három szomszédos telken, az 1920-as években új szárítópadlást építtetett, majd zárt, fűthető téli szárítópadlást állított fel, hogy az addig idényjellegű munkafolyamatokat függetlenné tegye az időjárástól. Megduplázta a festőkádák számát, az addigi 4 *kípa* helyett 8-cal dolgoztak. Gépesítette a mángorló működését, bővítette és korszerűsítette az üstös műhelyet is.

Fürst fia, Füzeskuti József 1928–1931 között külföldön, Ludwigshafenben és a lyoni egyetem vegyészeti fakultásán sajátította el a kelmefestés elméleti alapjait, majd Budapesten egy ottani kelmefestő üzemben végezte gyakorlati idejét. A kétfestést apja mellett tanulta meg, 1938-ban tett mestervizsgát a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara bizottsága előtt. Az iparigazolványt, mint kelmefestő kapta meg, hiszen a kétfestés akkoriban csak részipar volt, és a miniszteri rendelet értelmében a kelmefestő iparágba tartozott. Az iparigazolványra utólag, 1962-ben jegyezték be a kétfestő iparhoz szóló engedélyét. Bár az alkalmazottak száma mindig csak 4–6 fő volt, az üzem mégis jelentős jövedelemmel működött. A műhely fénykora az 1920-as évek második felére és az 1930-as évekre esett, évi jövedelme ebben az időszakban átlagosan 80–100 ezer méternyi árt értékesítettek. A Fürst-féle műhely számottevő üzleti- és munkakapcsolatot épített ki más kétfestő műhelyekkel, pl. az I. világháború előtt a Putnokon működő Stromp-, majd Polonyi-féle üzemekkel, majd a két világháború között miskolci kétfestő műhelyekkel. Mezőkövesden sokáig két kétfestő üzem is működött, a tiszafüredi kétfestő, Kulcsár Károly apjának Kövesden volt műhelye, azonban ez az első világháborút követően megszűnt, míg a má-

sik, kisebb műhely nem bírta a versenyt a termelékenyebb Fürst műhellyel. A műhelyekben régebben csak különböző minőségű nyers molinó anyagra dolgoztak, melyet általában, utazók közvetítésével, budapesti nagykereskedőktől szereztek be. Az 1940-es évektől közelebbi beszerzési forrás volt Miskolcon a textil-nagykereskedéssel is foglalkozó Bel- és Külföldi Áruforgalmi Rt. cég volt. Szintén a fővárosból rendelték a szükséges festékanyagot, e szempontból kivételt képzett a miskolci Klein Adolf-féle festékkereskedés, mely lehetőséget adott az olcsóbb anyagbeszerzésre. A késztermék elkészítéséhez, a szövetanyagon és festéken kívül, szükség volt nyomómintákra is, ezek készítése szakmunkát igényelt. A mezőkövesdi kétfestő műhely 200–300 db kézi mintával rendelkezett, melyek nagy része Esztergomból és Gyöngyösről származott. A műhelyek között szokás volt, hogy olykor cseréltek egymás között mintákat, ezzel frissítve a már meglévő készletet. A fedőanyag, ólomvegyületek, rézgalic, gumiarábikum és más anyagok keverékéből készült, a követelményeknek megfelelően, összetételük különböző lehet. A különböző színű fedőanyagok készítésének receptjei megtalálhatóak a Kövesdi műhely legrégebbi: 1909-ből származó pénztárkönyvében, melyben sárga, fehér, fekete *papokkal* találkozhatunk. A gépesítés ezen a területen csak később következett be, Kövesden csak 1966-ban szereztek be Székesfehérvárról egy *Perottin-mintázót*, mely ugyan megkönnyítette a munkát, azonban ezzel párhuzamosan a kézi nyomás tovább folytatódott. A megtarkázott anyagot a nyomás után az asztal feletti lécszerkezetre akasztották, szárították (FÜGEDI 1975, 464).

Az áru értékesítésének módjai közül a hagyományos és legjövedelmezőbb a vásárolás volt. Mezőkövesdről a második világháborúig rendszeresen eljártak a környék jelentősebb vásáraiba, Tiszanánára, Poroszlóra, Füzesabonyba, ahol az első világháború után külön

árusítóbódét is építettek. Itt viszonylag egységes volt a vásárlók igénye, ugyanazt az árut keresték. Az alföldi részeken és a Jászságban világosabb színű kelméket készítettek, azonban Kövesden ilyet nem gyártottak, így a délborsodi és dél-hevesi részek igényeinek hasonlósága alakította ki a termelés profilját. Az *orange*, vagy narancsmintás festőkélme az egész területen kedvelt és igen keresett volt. A kékmintás festés főleg a Tisza-vidéken volt keresett, a tiszánánai, tiszafüredi, kömlői vásárookra vittek belőle a legtöbbet. A sárga virágú kékfestés *Bükkalján* volt a legdivatosabb, főleg Noszvajon, Cserépfalun és Bükkzsércen hordták. Itt valamint a Mátra-vidéken volt kedvelt divat a *rámás-kötő*, ezért főleg a környék városaiba vitték a rávaló *bordür*-mintás kelmét. A helybeliek, a matyók mivel nem igazán volt viseletük része a kékfestett kelme, ezért az itteni felvásárló réteg nem volt nagy. A harmadik értékesítési lehetőség a felvásárlók, kereskedőházak hálózata volt. Az első világháború előtti időkben a legjelentősebb árumennyiséget Nyíregyházára, Szikszóra, Albertirsára szállították. Széleskörű kereskedőhálózat az 1920-as években épült ki, Abaújban, Szabolcsban, és a Tisza-mentén 16–18 településről is rendelték a kövesdi kelmét. Ez a folyamat az 1930-as évek gazdasági hanyatlását kivéve folyamatosan bővült (FÜGEDI 1975, 470).

Az 1940-es évek végén a divat átalakulása, valamint az egyre rohamosabban terjedő gépésített szövetsfestés és ruhaipar kiszorította a kézműves tevékenységet. Ezt a folyamatot tovább erősítette a politikai változás is, mely megszüntette a saját tulajdonban lévő műhe-

lyek létét, így a hagyományos festőtevékenység csak kuriozitásként, helyi látványossággá élhetett tovább. Bár a kékfestés sem a kézműves iparban, sem a népviseletben nem játszott kiemelt szerepet, kutatása és feldolgozása mind az ipari és kereskedelmi tevékenység, mind a népművészet vizsgálatához és feltárásához érdekes adalékokat adhat.

RÖVIDÍTÉSEK

HOM HTD — Herman Ottó Múzeum, Helytörténeti Dokumentáció, Miskolc

HOM TGy — Herman Ottó Múzeum, Tárgyi Gyűjtemény, Miskolc

IRODALOM

DOMONKOS Ottó

1963 Adatok a miskolci festőcéh megalakulásához. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* III, 79–85.

1981 *A magyarországi kékfestés*. Corvina, Budapest.

FÜGEDI Márta

1975 A mezőkövesdi kékfestő műhely. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XIII–XIV, 455–475.

GYULAI Éva

1999 Lengyelek Miskolcon a 18. század végén. *Studia Miskolcinensia* 3. *Történelmi tanulmányok. A Miskolci Egyetem történettudományi tanszékeinek évkönyve*. Miskolc. 76–83.

2006 Takácsok, vászonfehérítők és kelmefestők. In VERES László–VIGA Gyula (szerk.): *Kézművesipar Északkelet-Magyarországon*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc. 147–154.

KATONA Imre

1955 A szendrői ref. egyház XVIII. századi nyomott úraszalterítője és a hazai nyomás fejlődése a XVII–XVIII. században. *Iparművészeti Múzeum Évkönyvei* II, 91–105.

BLUE DYE WORKS IN NORTHEAST HUNGARY

Keywords: blue dyeing wood-block, Dyers' Guild

The Historical Department of Herman Ottó Museum has a collection of the guilds, in which the blue dyeing wood-blocks are very considerable. These represent the variety of the coloured cloths in the 18th–19th centuries. There are K. J. monograms can be seen on the back of 144 pieces of wood-blocks (HOM

TGy, 53.613.1–144), but we do not know anything about the owner. The clichés were probably made in the 18th and 19th centuries, and they can be derived from a workshop of Miskolc, on the basis of the documents.

The original making place and time of these clichés are questionable, as the workshops often took over these clichés from one another. Moreover, they changed the clichés themselves in most cases to restore their stocks.

On that account, I do not deal with the pieces of this collection definitely, but the regional history, technology and trade of blue dyeing, in the hope that following researches can give sufficient answers to the questions.

The history of dyes goes back to the 12th–13th centuries in Hungary, and the first mention of them in the documents was in the 15th century. At that time more workshops and craftsmen worked.

The widespread of dye works in Hungary can be accounted for the European historical processes. In the 17th century many craftsmen escaped from France and then from the German language area to Hungary because of the religion chasing. In Hungary they found peaceful circumstances in royal towns, western and northern area of the country and in Transylvania. This was guaranteed in the decree of tolerance in 1608.

In the less developed north-east region of Hungary, the dyers appeared only in the 18th century. One of the earliest pegging of prices by dyers was made in Kassa, Abaúj County, in 1744. In Miskolc, the dyers appealed to the Council of General for the request to become free from the guilds of Eperjes and the Upper Hungary. Though the craftsmen of Miskolc could establish independent guilds but they could not keep pace up with the spreading manufactories and factories economically. This process led to the closing down of the handicrafts.

In spite of the fact that the dyes guilds had been declined in Miskolc, on the rural areas of Borsod–Abaúj–Zemplén — Putnok, Szendrő, Mezőkövesd — the tradition of the dyes crafts lingered on. Several craftsmen continued their work up to the middle of the 20th century. Due to the local craftsmen, we are allowed to study the technical and historical antecedents of this profession.

Ádám Hazag